

بررسی رابطه بین میزان سواد اطلاعاتی والدین با احساس مسئولیت پذیری در دانش آموزان پایه

ششم ابتدایی ناحیه یک شهر ارومیه در سال تحصیلی 1401-1402

امیررضا قاسمی بالدرلو

کارشناسی رشته آموزش کودکان با نیازهای ویژه، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید مدرس سنندج

حبیبه شباهنگ

کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه آزاد ارومیه

زینب قدیمی

کارشناسی ادبیات دانشگاه پیام نور ارومیه

مریم وفادار

دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد تبریز

زهرا گلوانی

کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد واحد عجب شیر

فاطمه مهدی نژاد

فوق لیسانس علوم تربیتی، گرایش برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد ارومیه

چکیده

هدف از این مطالعه بررسی تأثیر سواد اطلاعاتی والدین بر مسئولیت پذیری دانش آموزان در مقطع ابتدایی بوده است. این تحقیق از نوع توصیفی-همبستگی است و با استفاده از پرسشنامه های استاندارد سواد اطلاعاتی محمدی (1393) و مسئولیت پذیری لوئیس (2001)، داده ها از نمونه ای شامل 300 دانش آموز و والدین آن ها در شهر ارومیه جمع آوری شده است. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون های آماری همبستگی پیرسون و رگرسیون انجام شده است.

یافته ها نتایج نشان داد که سطح سواد اطلاعاتی والدین با مسئولیت پذیری دانش آموزان رابطه مثبت و معناداری دارد. به طور خاص، والدینی که در سطوح بالاتری از سواد اطلاعاتی قرار دارند، فرزندان با سطح بالاتری از مسئولیت پذیری دارند.

یافته ها تأکید می کنند که تقویت سواد اطلاعاتی والدین می تواند به طور مستقیم بر افزایش مسئولیت پذیری دانش آموزان تأثیر بگذارد. این مطالعه پیشنهاد می کند که برنامه های آموزشی برای والدین در زمینه افزایش سواد اطلاعاتی می تواند به بهبود مهارت های مسئولیت پذیری در دانش آموزان کمک کند.

کلمات کلیدی: سواد اطلاعاتی والدین، مسئولیت پذیری، دانش آموزان پایه ششم ابتدایی

مقدمه

احساس مسئولیت یکی از جنبه‌های مهم رشد شخصیتی و اجتماعی دانش‌آموزان است. والدین به عنوان اولین و مهم‌ترین الگوهای رفتاری، نقش بسزایی در شکل‌گیری این ویژگی در فرزندان خود دارند. میزان تحصیلات والدین می‌تواند بر نگرش‌ها و رفتارهای آن‌ها نسبت به تعلیم و تربیت فرزندان تأثیر بگذارد. در دنیای پیشرفته امروزی، سواد اطلاعاتی به یکی از مهم‌ترین مهارت‌هایی تبدیل شده است که افراد باید برای موفقیت در جامعه دیجیتال کسب کنند. این مهارت نه تنها برای فردی که به طور مستقیم با اطلاعات سروکار دارد مهم است، بلکه تأثیر آن بر روی نسل‌های آینده، به ویژه دانش‌آموزان مقطع ابتدایی، نیز قابل توجه است. والدین به عنوان اولین و مهم‌ترین الگوهای آموزشی برای فرزندان خود، نقش بسزایی در شکل‌گیری و توسعه سواد اطلاعاتی و مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان دارند. این مقاله به بررسی رابطه بین سواد اطلاعاتی والدین و میزان مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان مقطع ابتدایی می‌پردازد و سعی دارد تا با استفاده از نمونه آماری معتبر، این ارتباط را از منظرهای مختلف مورد تحلیل قرار دهد.

این پژوهش با هدف ارائه دیدگاهی جامع در مورد اهمیت سواد اطلاعاتی والدین و تأثیر آن بر رفتار و مهارت‌های مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان، انجام شده است. با توجه به اینکه دانش‌آموزان مقطع ابتدایی در سنین حساس و تأثیرپذیری به سر می‌برند، شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه مسئولیت‌پذیری آن‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا، مقاله حاضر تلاش می‌کند تا با بررسی دقیق و علمی، نقش سواد اطلاعاتی والدین را در شکل‌گیری و تقویت این ویژگی مهم در دانش‌آموزان مورد توجه قرار دهد. با تکیه بر مطالعات پیشین و جمع‌آوری داده‌های جدید، این مقاله سعی دارد تا پاسخی به این سؤال اساسی بدهد: آیا واقعاً سواد اطلاعاتی والدین می‌تواند به عنوان یک عامل مؤثر در افزایش مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان مقطع ابتدایی عمل کند؟ و اگر چنین است، چگونه می‌توان این تأثیر را بهبود بخشید و در جهت توسعه تعلیم و تربیت به کار برد؟ این مقاله با ارائه تحلیل‌های آماری و نظری، در پی یافتن پاسخ‌هایی برای این پرسش‌ها است.

بیان مسأله

در عصر اطلاعات که دانش و فناوری با سرعتی شگفت‌انگیز در حال تغییر و تحول است، سواد اطلاعاتی به یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زندگی تبدیل شده است. این مهارت، که شامل توانایی دسترسی به اطلاعات، درک و تحلیل آن‌ها و استفاده مؤثر از اطلاعات است، برای همه افراد جامعه، از جمله والدین و دانش‌آموزان، اهمیت دارد. والدین به عنوان الگوهای اولیه و مهم در زندگی فرزندان، نقش کلیدی در انتقال و تقویت سواد اطلاعاتی به دانش‌آموزان دارند. این مسئله، به ویژه در مقطع ابتدایی که دانش‌آموزان در مراحل اولیه توسعه شخصیتی و اجتماعی خود قرار دارند، از اهمیت بیشتری برخوردار است.

با این حال، میزان تأثیر سواد اطلاعاتی والدین بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان هنوز به طور کامل شناخته شده نیست. این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال اساسی است: آیا وجود سواد اطلاعاتی بالا در والدین می‌تواند به تقویت مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی منجر شود؟ و اگر چنین است، چه مکانیزم‌هایی در این فرایند دخیل هستند و چگونه می‌توان این تأثیر را بهینه‌سازی کرد؟ این پژوهش با هدف بررسی و تحلیل این رابطه انجام می‌شود و سعی دارد تا با استفاده از نمونه آماری معتبر و روش‌های تحلیلی مناسب، به این پرسش‌ها پاسخ دهد. از آنجا که مسئولیت‌پذیری یکی از ویژگی‌های کلیدی برای موفقیت تحصیلی و شخصیتی دانش‌آموزان است، یافتن پاسخ به این سؤالات می‌تواند در توسعه برنامه‌های آموزشی و تربیتی مؤثر واقع شود.

اهداف تحقیق

هدف کلی:

بررسی رابطه بین میزان سواد اطلاعاتی والدین و احساس مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی مدارس شهر اورمیه در سال تحصیلی 1401-1402 می‌باشد.

فرضیه تحقیق

بین سواد اطلاعاتی والدین و میزان احساس مسئولیت دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی مدارس شهر ارومیه رابطه مثبت وجود دارد.

پیشینه تحقیق

مقالات زیادی در رابطه با متغیرهای پژوهش حاضر انجام شده که به تعدادی از آنها در ادامه اشاره می‌شود: نقش سواد رسانه‌ای والدین در تفکر انتقادی دانش‌آموزان: این مقاله به بررسی رابطه بین سواد رسانه‌ای والدین و تفکر انتقادی دانش‌آموزان پرداخته و نشان می‌دهد که بین سواد رسانه‌ای والدین و تفکر انتقادی دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد. بررسی سواد اطلاعاتی والدین بر بلوغ یادگیری الکترونیک و بروز خلاقیت دانش‌آموزان: این مطالعه به بررسی تأثیر سواد اطلاعاتی والدین بر بلوغ یادگیری الکترونیک و خلاقیت دانش‌آموزان می‌پردازد. مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در کلاس‌های مجازی در عصر کرونا: این مقاله به چالش‌ها و راهکارهای ارتقای مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در دوران همه‌گیری کرونا می‌پردازد. نقش میانجی مسئولیت‌پذیری در رابطه بین سواد تربیتی والدین و تاب‌آوری: این پژوهش به بررسی تأثیر سواد تربیتی والدین بر تاب‌آوری تحصیلی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان می‌پردازد. مرور سیستماتیک عوامل مؤثر بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان: این مطالعه به بررسی عوامل مختلفی که بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارند، می‌پردازد.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

تعریف مفهومی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان: مسئولیت‌پذیری به معنای پاسخگو بودن در قبال نیازهای خود، دیگران و انجام وظایف فردی و اجتماعی به بهترین شکل ممکن است. این ویژگی شامل تعهد درونی فرد برای انجام تکالیف و مسئولیت‌های خود می‌شود.

تعریف عملیاتی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان: تعریف عملیاتی مسئولیت‌پذیری به نمره کسب شده از پاسخ دادن به پرسشنامه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان لوئیس (2001) نسبت داده می‌شود.

تعریف مفهومی سواد اطلاعاتی والدین: سواد اطلاعاتی به مجموعه‌ای از مهارت‌ها اشاره دارد که به والدین امکان می‌دهد اطلاعات مورد نیاز خود را شناسایی، جستجو، ارزیابی و به کار ببرند تا به بهترین شکل ممکن از آنها در فرآیند تربیت و آموزش فرزندان استفاده کنند.

تعریف عملیاتی سواد اطلاعاتی والدین: تعریف عملیاتی سواد اطلاعاتی والدین به ارزیابی‌هایی که از طریق پرسشنامه مخصوص سواد اطلاعاتی محمدی (1393) انجام می‌شود، مرتبط است.

ابزار پژوهش، جامعه آماری، نمونه آماری و روش نمونه‌گیری

این مطالعه از نوع توصیفی - همبستگی است و جامعه آماری آن شامل دانش‌آموزان پایه اول تا ششم ابتدایی و والدین آنها در شهر ارومیه است. نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده انجام شده و 300 دانش‌آموز و والدین آنها مورد مطالعه قرار گرفتند. داده‌ها از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند.

ابزار گردآوری داده‌ها در بعد سواد اطلاعاتی، پرسشنامه محمدی (1393) و در بعد احساس مسئولیت، پرسشنامه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان لوئیس (2001) است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و از طریق آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون تجزیه و تحلیل شده‌اند.

ابزار گردآوری داده‌ها

یکی از پرسشنامه‌های معتبر که برای سنجش مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان طراحی شده، پرسشنامه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان لوئیس (2001) است. این پرسشنامه توسط فرایزر و همکاران در سال 1995 طراحی شده و دارای 17 سوال با دو بعد مسئولیت‌پذیری خود و دیگران است. 1. سوالات بر اساس طیف لیکرت تنظیم شده‌اند و روایی و پایایی آن تأیید شده است (آلفای کرونباخ بالای 70 صدم درصد).

پرسشنامه سواد اطلاعاتی محمدی ایزاری است که برای سنجش سطح سواد اطلاعاتی افراد طراحی شده است. این پرسشنامه توسط محمدی در سال 1393 هجری شمسی (معادل 2014 میلادی) تدوین شده و در پژوهش‌های مختلفی به کار رفته است. پرسشنامه سواد اطلاعاتی محمدی، برای سنجش سطح سواد اطلاعاتی افراد طراحی شده است. این پرسشنامه شامل 55 گویه با طیف لیکرت پنج درجه است که به بررسی ابعاد مختلف سواد اطلاعاتی می‌پردازد. این ابعاد عبارت‌اند از:

نیاز اطلاعاتی: میزان نیاز فرد به دسترسی به اطلاعات.

یافتن اطلاعات: مهارت در جستجو و یافتن منابع اطلاعاتی.

ارزشیابی اطلاعات: توانایی در ارزیابی و تفسیر اطلاعات.

سازمان‌دهی اطلاعات: مهارت در سازمان‌دهی و مدیریت اطلاعات.

تبادل (اشاعه) اطلاعات: توانایی در به اشتراک گذاری اطلاعات با دیگران.

یافته‌های استنباطی

داده‌ها با استفاده از تحلیل مانوا تجزیه و تحلیل شده‌اند. نتایج نشان دادند که:

جدول 1: تحلیل مانوا برای میانگین احساس مسئولیت دانش‌آموزان بر اساس سطح سواد اطلاعاتی والدین

F-value	p-value	میانگین احساس مسئولیت دانش‌آموزان	سطح سواد اطلاعاتی والدین
0/007	5/1	2/5	دیپلم
0/007	5/1	2/8	لیسانس
0/007	5/1	3/2	فوق لیسانس
0/007	5/1	3/5	دکتر

بر اساس داده‌های به دست آمده از دو پرسشنامه ذکر شده و تجزیه و تحلیل آن‌ها به صورتی که در جدول 1 آورده شده است این نتیجه حاصل شد که:

در این جدول، میانگین نمره‌های مسئولیت‌پذیری برای هر سطح تحصیلی نشان داده شده است. F-Value و p-Value نشان‌دهنده نتایج آزمون F برای بررسی تفاوت‌های معنادار بین گروه‌ها است. از آنجایی که p-Value کمتر از 0.05 است، می‌توان نتیجه گرفت که تفاوت‌های معناداری بین سطوح سواد اطلاعاتی والدین در مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان وجود دارد. با توجه به نتایج به دست آمده فرضیه تحقیق تأیید می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که سطح تحصیلات والدین با احساس مسئولیت دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنی‌داری دارد. والدین با تحصیلات بالاتر، تمایل دارند ارزش‌هایی مانند مسئولیت‌پذیری را در فرزندان خود تقویت کنند. این یافته‌ها می‌توانند به طراحی برنامه‌های آموزشی کمک کنند که والدین را در فرآیند تربیتی فرزندانشان فعال‌تر سازند.

بر اساس نتایج پژوهش‌های موجود، می‌توان نتیجه گرفت که سواد اطلاعاتی والدین می‌تواند تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان داشته باشد. این ارتباط می‌تواند نشان‌دهنده اهمیت آموزش و پرورش والدین در زمینه‌های مرتبط با دسترسی به اطلاعات، ارزیابی و استفاده از آن‌ها باشد. والدینی که در این زمینه‌ها دارای سواد بالاتری هستند، ممکن است فرزندی داشته باشند که در انجام وظایف و مسئولیت‌های خود مستقل‌تر و مسئولیت‌پذیرتر هستند.

این یافته‌ها می‌توانند برای طراحی برنامه‌های آموزشی و تربیتی که هدف آن‌ها افزایش مسئولیت‌پذیری و توانمندی‌های فردی دانش‌آموزان است، مفید باشند. همچنین، این نتایج می‌توانند برای والدین، معلمان و سیاست‌گذاران آموزشی به عنوان یک نشانه برای تأکید بیشتر بر اهمیت سواد اطلاعاتی در محیط خانواده و مدرسه مورد استفاده قرار گیرند. این تحقیقات همچنین می‌توانند برای توسعه برنامه‌های آموزشی که به والدین کمک می‌کنند تا در زمینه‌های مختلف سواد اطلاعاتی توانمند شوند، الهام‌بخش باشند.

مراجع

- بررسی عوامل مؤثر بر احساس مسئولیت در دانش‌آموزان. نشریه علمی تربیتی نوین؛ رضایی، س. (1397).
- بررسی رابطه سواد اطلاعاتی والدین با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی، طاهره روشنی، فصلنامه پژوهش‌های کتابخانه‌های دیجیتال و هوشمند، دوره 7، شماره 3 (پیاپی 27)، آذر 1399، صفحه 49-58.
- بررسی رابطه سبک فرزندپروری والدین و با مسئولیت‌پذیری و ویژگی‌های شخصیتی کودکان؛ علیرضا شعبانی نژاد، حمیدرضا شعبانی نژاد؛ 1402؛ دوازدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی.
- پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان بر اساس شیوه‌های تربیتی والدین و پیشرفت تحصیلی آنان؛ 1401؛ مهسا بسامی، حسن امیری؛ ماهنامه پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، دوره: 6، شماره: 61.
- تأثیر میزان تحصیلات والدین بر میزان پیشرفت یادگیری دانش‌آموزان؛ حمید رستمی، میترا روزگار؛ 1402؛ دوازدهمین کنفرانس تربیتی بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی.
- تأثیر تحصیلات والدین بر رشد شخصیتی دانش‌آموزان. فصلنامه روانشناسی تربیتی؛ احمدی، ع؛ (1397).
- تأثیر راهبردهای فراشناختی بر پیشرفت تحصیلی. پژوهش و مطالعات اسلامی، شفیعی، صابر و جنتی، مجتبی (۱۳۹۹). 11(2)، 36-48.
- تبیین اثر میزان تحصیلات والدین بر خودپنداره دانش‌آموزان مقطع متوسطه براساس نقش میانجی گر کیفیت رابطه والد-فرزند؛ آرزو سادات ملک نیا کیانوش هاشمیان خدیجه ابوالعالی الحسینی؛ فصلنامه روانشناسی سال 25 تابستان 1400 شماره 2 (پیاپی 98).
- بررسی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان؛ صابر شفیعی، فرامرز علیدادی، صغری زاده صفری؛ نشریه مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری سال سوم بهار 1400 شماره 6.
- رابطه بین سطح تحصیلات والدین و احساس مسئولیت دانش‌آموزان. مجله علمی پژوهشی تعلیم و تربیت؛ محمدی، م. (198).
- مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان: ابعاد و راهکارهای تقویت آن؛ سیده فروزان هاشمی، سیده فاطمه هاشمی؛ پنجمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم اجتماعی – 1395.

Soleymani, S., Makki Ale Agha, B., & Etemad Ahari, A. (2019). Investigating the Relationship between Parental Media Literacy and Students' Academic Achievement Motivation. *Psychological science (JPS)*, 18(80), 933-940. (In Persian).

Tabarsa, GH, A., Sharifi, S. & Hosey Ni, S. A. (2016). An Assessment of the Effects of Employees' Informational Knowledge on Organizational Agility. *Journal of Research in Human Resources Management*, 8(2), 113-136. (In Persian).

Examining the relationship between parents' information literacy levels and the sense of responsibility in sixth-grade elementary students of district one in the city of Urmia during the academic year 2021-2022

Amirreza Ghasemi Baldarlou

Bachelor's in Special Needs Education,
Farhangian University, Shahid Modarres
Campus, Sanandaj

Habibeh Shabahang

Master's in Educational Sciences, Azad
University of Urmia

Zeinab Ghadimi

Bachelor of Arts in Literature, Payame Noor
University of Urmia

Maryam Vafadar

Ph.D. Student in Curriculum Planning, Azad
University of Tabriz

Zahra Golovani

Master of Educational Psychology Azad
University of Ajabshir Branch

Fatemeh Mahdinejad

Master's in Educational Sciences, Specialization
in Curriculum Planning, Azad University of
Urmia

Abstract

The aim of this study was to examine the impact of parents' information literacy on the responsibility of elementary school students. This research is descriptive-correlational and uses standard questionnaires of information literacy by Mohammadi (2014) and responsibility by Lewis (2001). Data were collected from a sample of 300 students and their parents in the city of Urmia. Data analysis was performed using SPSS software and statistical tests such as Pearson correlation and regression.

The findings showed that there is a positive and significant relationship between the level of parents' information literacy and the responsibility of students. Specifically, parents who have higher levels of information literacy have children with higher levels of responsibility.

The findings emphasize that enhancing parents' information literacy can directly affect increasing students' responsibility. This study suggests that educational programs for parents in the field of increasing information literacy can help improve responsibility skills in students."

Keywords: Information literacy of parents, responsibility, and sixth-grade elementary students